

**TYÖELÄMÄ- JA TASA-
ARVOVALIOKUNNAN LAUSUNTO
1/2006 vp**

**Valtioneuvoston selvitys Lissabonin strategiaa
koskevasta komission kevät raportista**

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 8 päivänä helmikuuta 2006 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen Lissabonin strategiaa koskevasta komission kevät raportista (E 138/2005 vp) työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten. Lisäksi suuri valiokunta on 15 päivänä helmikuuta 2006 lähettänyt asiaa koskevan jatkokirjelmän 1. VNK 13.2.2006 työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- työympäristöjohtaja Matti Salmenperä, työministeriö
- apulaisjohtaja Matti Viialainen, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- kansainvälisten asiain päällikkö Risto Kousa, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
- tutkimuspäällikkö Eugen Koev, Akava ry
- apulaisjohtaja Eeva-Liisa Inkeroinen, Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- johtaja Rauno Vanhanen, Suomen Yrittäjät ry.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Komission tiedonanto sisältää maaliskuussa pidettävälle Eurooppa-neuvoston kokoukselle tarkoitetun Lissabonin strategiaa koskevan edistymisraportin: "Aika kiristää tahtia, uusi kasvua edistävä kumppanuus". Vuosittaisessa edistymisraportissa komissio tarkastelee Lissabonin strategian toteuttamista unionissa ja jäsenmaissa. Kyseessä on ensimmäinen edistymisraportti sen jälkeen, kun strategiaa vuonna 2005 uudistettiin keskittymällä kasvuun ja työllisyyteen. Uusi elementti raportissa on kansallisten Lissabon-uudistusohjelmien käsittely. Lissabonin

strategian toimeenpanon pääinstrumentit ovat 25 kansallista uudistusohjelmaa sekä komission kesällä 2005 julkaisema yhteisön Lissabon-ohjelma, johon on koottu strategiaa tukevat yhteisötoimet.

Komissio ehdottaa kasvun ja työllisyyden edistämiseksi neljää prioriteettia ja pyytää Euroopan johtajia sitoutumaan maaliskuun Eurooppa-neuvostossa näiden prioriteettitoimien toteuttamiseen vuoden 2007 loppuun mennessä. Prioriteetit ja komission ehdottamat toimenpiteet ovat: enemmän investointeja tietoon ja innovaatioihin, yrityspotentialin vahvistaminen etenkin PK-yritysten osalta, globalisaatioon

ja ikääntymiseen vastaaminen sekä kohti tehokasta ja integroitua EU-energiapolitiikkaa.

Komission arvioissa Suomen kansallisesta Lissabon-uudistusohjelmasta katsotaan, että Suomen määrittelemät keskipitkän aikavälin avainhaasteet ovat oikeaan osuneita. Enemmän huomiota tulisi komission mielestä kiinnittää kilpailun lisäämiseen etenkin palvelumarkkinoilla, ikääntyvien työntekijöiden pitämiseen työelämässä sekä maahanmuuttajien ja vammaisten integroimiseen työmarkkinoille.

Valtioneuvoston kanta

Suomi voi pääosin yhtyä komission näkemykseen Lissabonin strategian toimeenpanon etenemisestä. Kevään Eurooppa-neuvoston tulisi kuitenkin selvemmin korostaa globalisaation mahdollisuuksien, sisämarkkinoiden toimivuuden ja kehittämisen sekä avoimen maailmantalouden merkitystä. Enemmän huomiota tulee kiinnittää tuottavuuden kasvun nopeuttamiseen sekä innovaatiopolitiikkaan laajasti määriteltynä.

Valtioneuvosto pitää komission valitsemia neljää prioriteettialuetta oikeina ja ajankohtaisina. Se suhtautuu kuitenkin varauksellisesti sellaisten yksityiskohtaisten tavoitteiden asettamiseen Eurooppa-neuvostossa, jotka merkitsevät selkeitä muutoksia vain vuosi sitten hyväksyttyihin integroituihin suuntaviivoihin vuosille 2005—2008.

Kansallisten uudistusohjelmien seurantamekanismien kehittämisen tulee perustua jäsenvaltioiden talous- ja työllisyyspolitiikan koordinaatiota koskeville säädöksille. Suomi pitää tärkeänä, että kansalliseen toimivaltaan kuuluvien toimien seuranta jatketaan monenkeskisellä pohjalla. Tavoitteena tulee olla ohjelmien jäsenmaissa synnyttämän uuden omistajuuden ja sitoutumisen tukeminen ja syventäminen. Uudet mahdollisuudet yhteensovittaa talouspolitiikkaa — erityisesti rakennepolitiikkaa — on käytettävä täysimääräisesti.

Komission esittämät neljä prioriteettialuetta vaativat lisäksi seuraavia tarkennuksia:

— enemmän investointeja tietoon ja innovaatioihin. Pelkät investoinnit ja rahoitus innovaatio- ja tutkimustoimille eivät riitä, vaan huo-

miota on kiinnitettävä myös innovaatioiden kysyntään ja toimiviin markkinoihin. Suomi pitääkin hyödyllisenä sitä, että innovaatiopolitiikan kehittämistä tarkasteltaisiin kevään Eurooppa-neuvostossa. Ahon raportin linjaukset innovaatioystävällisten markkinoiden luomisesta sekä innovaatio- ja tutkimustoiminnan ns. rakenteellisesta liikkuvuudesta on tältä pohjalta mahdollista ottaa jatkotyön kohteeksi syksyllä 2006. Myös ekoinnovaatioiden ja ympäristötekniikan käyttöönoton edistäminen tulisi nostaa selvemmin esille. Euroopan teknologiainstituuttiin otetaan kantaa sitä koskevan tiedonannon julkaisemisen jälkeen.

— yrityspotentialin vahvistaminen etenkin PK-yritysten osalta. Laaja-alaisemmin tulee huomiota kiinnittää markkinoille pääsyyn, markkinoiden toimivuuteen sekä sisämarkkinoiden kehittämiseen. Palveludirektiivi on yksi unionin keskeisimpiä välineitä Lissabonin strategian edistämiseksi. Myös eurooppalaisen sääntöympäristön parantaminen sekä avoimen maailmantalouden ja globaalin kaupan merkitys on huomioitava.

— globalisaatioon ja ikääntymiseen vastaaminen. Työllisyysasteen nostamisen lisäksi tarvitaan myös tuottavuuden kasvua. Komission ennakoiman työllisyyspoliittisen raportin (jousiturva) yhdeksi elementiksi tulisi lisätä työn parempaan organisointiin ja työelämän laatuun liittyvät kysymykset. Tuottavuuden parantamiseen vaikuttavia tekijöitä tulee tarkastella aiempaa kokonaisvaltaisemmin nyt, kun työvoiman tarjonta alkaa hiipua. Myös naisten ja miesten tasa-arvoon on kiinnitettävä huomiota. Dohan WTO-neuvottelukierroksen menestys ja tasapainoinen tulos vahvistaa monenvälistä kauppajärjestelmää sekä maailmantalouden avoimuutta ja tukee Lissabonin strategian tavoitteita.

— kohti tehokasta ja integroitua EU-energiapolitiikkaa. EU:n energiapolitiikan tiiviimpää integroimista EU:n ulkosuhdepolitiikkaan kannatetaan. Vuoropuhelua tulisi kehittää lisäämällä neuvoston nykyisen ja tulevien puheenjohtajien osallistumista yhteistyöhön. Myös alueellisen ulottuvuuden sisällyttämistä yhteistyöhön tulisi harkita. Kansainvälisillä fooru-

meilla EU:n tulisi pyrkiä koordinoituihin näkökantoihin.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Valiokunta on Lissabonin strategian välitarkastelusta viime syksynä antamassaan lausunnossa (TyVL 9/2005 vp — E 84/2004 vp) katsonut, että työelämän laadun ja tasa-arvon merkitys Euroopan kilpailukyvyllä ja innovaatiopolitiikalle tulee ottaa huomioon strategiaa edelleen kehitettäessä. Valtioneuvoston kannassa nyt käsiteltävänä olevaan edistymisraporttiin työn parempi organisointi ja työelämän laatu sekä tasa-arvo on mainittu globalisaatioon ja ikääntymiseen liittyvissä toimenpiteissä. Valiokunta yhtyy valtioneuvoston näkemykseen siitä, että näillä toimenpiteillä on suuri vaikutus ikääntyneiden pysymiseen pitempään työelämässä.

Työntekijöiden työurien pidentämisessä sillä, missä määrin työntekijöillä on työstään johdettava mahdollisuus kehittyä ja saada arvostusta, on keskeinen merkitys. Työviihtyvyyden lisäämisen ohella tulee myös selvittää, voidaanko ikääntyvien työntekijöiden eläkkeelle siirtämisen houkuttelevuutta saneeraustilanteissa edelleen vähentää.

Valiokunta korostaa työelämään ja tasa-arvoon liittyvien muutosten merkitystä myös strategian muiden painopistealueiden tavoitteiden saavuttamisessa. Työpaikoilla tehtävät työilma-
piiriä ja työntekijöiden vaikutusmahdollisuuksia koskevat uudistukset ovat välttämättömiä, jotta osaamiseen ja innovaatioihin tehdyistä panostuksista saadaan enemmän hyötyä tuottavuuden kasvuna ja lisätyöpaikkoina ja luodaan siten hyvinvointia Suomelle ja Euroopalle.

Investoinnit Suomeen ovat edelleen liian vähäisiä, vaikka kilpailukykytutkimuksissa Suomi sijoittuukin erinomaisesti. Tietoon ja innovaatioihin tehdyistä investoinneista tulisi saada nykyistä parempi tuotos kansantaloudelle inno-

vaatioiden hyödyntämisen ja kasvavan tuottavuuden muodossa. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää siihen, että Suomessa tehdyt innovaatiot pystyttäisiin aikaisempaa useammin ottamaan täällä tuotantokäyttöön.

Työelämän kehittämisohjelmat

Pääosa taloutta eteenpäin vievistä ja työpaikkoja luovista innovaatioista tehdään työpaikoilla. Tästä syystä valiokunta painottaa, että toimenpiteitä ja resursseja tulee nykyistä enemmän ohjata nimenomaan työpaikkojen olosuhteiden kehittämiseen innovaatioita tukeviksi.

Suomessa on tehty erinomaisia selvityksiä ja toimenpide-ehdotuksia siitä, miten innovaatioympäristöä työpaikoilla parannettaisiin. Suomen työelämän kehittämisohjelmaa (Tykes) pidetään kansainvälisissäkin arvioissa alan kärkihankkeena. Valitettavasti siihen ohjatut resurssit eivät kuitenkaan vastaa tehtävän merkityksellisuyttä eikä kiireellisyyttä. Esimerkiksi Irlannissa hallitus on havahtunut huomaamaan, mitkä mahdollisuudet työpaikoilla tapahtuvassa kehittämistyössä ovat käsillä ja suunniteltu panostuskin on aivan toista luokkaa kuin Suomessa. Suomen kilpailukyvyn näkökulmasta on huolestuttavaa, että vuorovaikutteisen ja verkottavan työotteen kehittyminen näyttää Suomessa hitaammalta kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa.

Koko henkilöstön osaamisen kehittäminen ja hyödyntäminen

Innovatiivinen työote edellyttää kykyä hakea tietoa ja ideoita oman liike- tai työympäristön ulkopuolelta käyttämällä hyödyksi monipuolisia yhteistyösuhteita muun muassa oppilaitoksiin, liiketoimintakumppaneihin ja asiakkaisiin. Tätä verkostoivaa osaamista ei voida jättää pel-

kästään johdon tai erityisasiantuntijoiden varaan, vaan se on ulotettava koskemaan kaikkia työntekijöitä. Selvitykset osoittavat, että työntekijöiden osaamista osataan vain harvoin ottaa täysimääräisesti käyttöön työpaikoilla. Tämä johtaa koulutusinvestointien vajaakäyttöön ja jopa osaamisen rapautumiseen. Hedelmällistä olisikin hyödyntää nykyistä paremmin niin työntekijöiden tietoja asiakkaiden tarpeista kuin tuotantotekniikan parantamismahdollisuuksistakin.

Keskeinen edellytys työpaikkatason innovaatiotoiminnalle on koko henkilöstön osaamisen jatkuva ylläpito ja kehittäminen. Huolestuttavana voidaan pitää vasta julkaistun tutkimuksen tietoja, joiden mukaan viimeisen viiden vuoden aikana työnantajan järjestämään ammatilliseen koulutukseen osallistuneiden osuus SAK:n jäsenkentässä on supistunut 30 prosentista 28 prosenttiin. Muiden suomalaisten palkansaajien keskuudessa koulutukseen osallistumisprosentti on lähes kaksinkertainen. Ottaen huomioon, että pulaa työvoimasta uhkaa ensimmäisenä tulla juuri ammattityöntekijöistä, tärkeää olisi, että hallitus yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa ryhtyisi toimenpiteisiin, jotta näissä tehtävissä työskentelevien osaamisen ylläpitoon ja kehittämiseen kiinnitettäisiin erityistä huomiota. Korkea osaaminen ja ammattitaidon jatkuva kehittyminen helpottaisivat myös työpaikan vaihtoa tuotantorakenteen muutos- ja saneeraustilanteissa.

Pk-yritysten liiketoimintapotentiaalin vapauttaminen

Komission toimenpidelinjauksessa pk-yritysten liiketoimintapotentiaalin vapauttamisesta ehdotetaan muun muassa hallinnollisten kustannusten mittaamenetelmien käyttöön ottamista, jotta saataisiin vertailutietoa kunkin maan hallinnollisten rasitteiden määrän arvioimiseen. Valiokunta pitää näitä ehdotuksia kannatettavina samoin kuin ehdotuksia ensimmäisen työntekijän palkkaamisen helpottamiseksi.

Olennaista Suomessa olisi saada nostettua yrittäjähälukkuutta ja vähentää epäonnistumi-

sen pelkoa. Pk-yritykset tarvitsisivat myös tukea innovaatiotoimintaa edistävän kehittämistyön käynnistämiseen. Tarpeellisten sosiaalisten innovaatioiden kehittäminen ja käyttöönotto edellyttää pitkäjänteistä paneutumista sekä johdon ja työntekijöiden kiinteää yhteistoimintaa. Tykes-ohjelman tulokset osoittavat kuitenkin, että näiden edellytysten täytyessä on mahdollista saada aikaan pysyviä sekä tuottavuutta että työelämän laatua vahvistavia muutoksia.

Työmarkkinoiden kaksijakoisuuden vähentäminen

Komissio pitää työmarkkinoiden "kaksijakoisuutta" ongelmana niille sopeuttamispyrkimyksille, joilla pyritään vastaamaan kovenemaan globaaliin kilpailuun. Suuri osa työntekijöistä syrjäytyy tilapäistöihin, joissa on puutteellinen mahdollisuus kehittää osaamista ja ammatillista kompetenssia. Tämä rajoittaa innovaatiotoimintaa ja teknologista muutosta, elinikäistä oppimista ja elämäntapavalintoja.

Komissio suosittelee "avoimempia" työmarkkinoita ja joustoturvaa (flexicurity). Komission muotoilu voi olla tulkittavissa niin, että edellytykset sosiaalisesti yhtäläiselle kohtelulle voivat syntyä vain purkamalla työelämän turvakenteitä.

Valiokunta ei pidä perusteltuna, että työelämän ja kilpailukyvyn kehittämisessä valitaan kustannuskilpailuun perustuva tie. Se ei olisi sellainen valtioneuvoston hyväksymän kilpailukykystrategian mukainen, osaamisen kehittämistä korostava "korkean tien" valinta, jota myös ILO:n globalisaation sosiaalista ulottuvuutta tutkinut komissio kehittyneille maille suosittaa. Tuottavuutta ja kilpailukykyä tuleekin kustannuskilpaillun sijasta hakea innovaatioihin ja osaamiseen perustuvasta työelämän kehittämisestä. Turvalliset työsuhteet ovat keskeinen edellytys työntekijöiden luovuuskapasiteetin hyödyntämiselle. Myös osaamista tulisi kehittää yhtäaikaan työnteon mallien kanssa niin, että sille on jatkuvaa käyttöä. Tällöin turvaverkkoja tarvitaan entistä harvemmin ja niiden ylläpitäminen tulee halvemmaksi.

Maahanmuuttajien ja vajaakuntoisten työllistämismahdollisuuksien parantaminen

Komission arviossa Suomen kansallisesta Lissabon-uudistusohjelmasta katsotaan, että enemmän huomiota tulisi kiinnittää muun muassa maahanmuuttajien ja vajaakuntoisten integroimiseen työmarkkinoille. Valiokunta yhtyy komission näkemykseen ja korostaa, että maahanmuuttajat ja vajaakuntoiset muodostavat merkittävän työvoimareservin, joka tulisi saada nykyistä paremmin käyttöön. Maahanmuuttajien ja vajaakuntoisten työssäkäyntimahdollisuuksien parantaminen ehkäisee myös syrjäytymistä ja vähentää heihin kohdistuvia syrjiviä asenteita.

Valiokunta pitää tärkeänä työpajatoiminnan ja sosiaalisen yritystoiminnan lisäämistä ja niiden toimintaedellytysten parantamista, jotta nykyistä suurempi osa vajaakuntoisista ja pitkäaikaistyöttömistä voisi päästä niiden toiminnan piiriin. Sosiaaliset yritykset ja muu yhteiskunnan tukema työllistämistoiminta ovat tärkeitä, jotta myös ne työntekijät voivat antaa työpanok-

sensa yhteiskunnan käyttöön, joiden työpanos ja osaaminen ei kaikin osin vastaa kovenevan kilpailun paineissa toimivan tuotantoelämän tarpeita. Työpajat ja sosiaaliset yritykset muodostavat myös tärkeän "välityömarkkinan", jossa saadaan valmiuksia vapaille työmarkkinoille siirtymistä varten. Samalla valiokunta korostaa tarvetta kehittää myös sellaisia tukitoimia, joilla vajaakuntoisten, pitkäaikaistyöttömien ja maahanmuuttajien mahdollisuuksia sijoittua vapaille työmarkkinoille parannetaan.

Lausunto

Lausuntonaan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta ilmoittaa,

että valiokunta yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan, mutta katsoo, että strategiassa tulee kiinnittää enemmän huomiota työpaikoilla tehtävään kehittämistyöhön, jonka avulla osaamiseen ja innovaatioihin tehdyt panostukset saadaan nostamaan tuottavuutta ja lisäämään työpaikkoja.

Helsingissä 24 päivänä helmikuuta 2006

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Jukka Gustafsson /sd
vpj. Anne Holmlund /kok
jäs. Tarja Cronberg /vihr
Sari Essayah /kd
Roger Jansson /r
Anneli Kiljunen /sd (osittain)
Esa Lahtela /sd

Riikka Moilanen-Savolainen /kesk
Leena Rauhala /kd
Juha Rehula /kesk (osittain)
Tero Rönni /sd
Arto Satonen /kok
Jaana Ylä-Mononen /kesk
vjäs. Matti Kauppila /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.